

Raimon

Paraula i cant

Antoni Batista

GRANS OBRES
bromera

índex

1. <u>de Xàtiva a València</u>	9
Paisatge sentimental	12
De la història a la cançó	22
'Al vent'	31
'Diguem no'. Les raons de la protesta	44
Annalisa	50
2. <u>cançons d'amor, cançons de lluita</u>	59
A favor dels oprimits	64
'Diguem no', l'himne de la resistència	90
3. <u>de la ciutat al món, del passat al futur</u>	95
L'estudi de l'artista	98
'Tornaré al carrer Blanc'	103
4. <u>actuacions internacionals</u>	111
5. <u>premis</u>	113
6. <u>llibres publicats</u>	115
7. <u>llibres sobre Raimon</u>	117
8. <u>discografia</u>	119

El castell de Xàtiva era un indret màgic, allà on els jocs permetien deixar anar la imaginació i evocar antigues batalles i vells herois llegendaris que els tebeos traduïen al llenguatge infantil.

FOTOGRAFIA: FONS SARTHOU (ARXIU MUNICIPAL DE XÀTIVA)

La Xàtiva de mitjan segle xx, «on comença l'horta i acaba el secà», «el paisatge natural i humà que m'ha fet com sóc», d'infantesa en blanc i negre que les cançons de Raimon acolorixen. L'imaginari local que el cantant fa universal amb la seva poesia. Els defores de Xàtiva són el marc de la pàtria infantil que Raimon descriu i sobre la qual reflexiona. Allunyat d'altres idees, s'estima més ubicar el sentiment de pertinença a un grup humà, una cultura i la llengua a la qual sempre ha estat fidel.

FOTOGRAFIA: FONTS BALDRÉS (ARXIU MUNICIPAL DE XÀTIVA)

1. de Xàtiva a València

«El millor i més important cantautor en català de tots els temps.» Amb aquesta contundència defineix Raimon en Jordi Garcia Soler, màxim estudiós de la Nova Cançó. Josep Vicent Frechina, expert en «la cançó en valencià» que dóna títol a un altre llibre de referència, qualifica Raimon amb semblant força: «una personalitat magnètica i arrabassadora, amb una insòlita capacitat d'atracció».

Però Raimon és molt més que un valor local: el seu nom està al costat dels grans renovadors de la música popular que revifa a mitjan segle xx. Més de cinquanta anys en actiu, una obra riquíssima de diferents etapes i l'absoluta vigència del present, en plena maduresa creativa i la complicitat d'un públic de llocs i d'edats diversos; dels majors que ell als més joves. Una varietat estimulante.

La cançó que s'obre amb el vers «a l'any quaranta» es titula «Quan jo vaig nàixer». En aquesta, l'autor situa el marc polític de l'època en què va venir a un món convuls. La Guerra Civil feia tot just vint mesos que havia acabat; Franco firma el tristament cèlebre darrer *parte* l'1 d'abril de 1939, i Raimon neix el 2 de desembre de 1940. En aquell comunicat, el *generalísimo* assegurava que «las tropas nacionales han alcanzado sus últimos objetivos», però era mentida: els quedava molta sang per vessar. Justament Raimon comença la cançó amb el més cru de la dictadura, el preu de vides. Després del vers anotat, canta: «Encara no havien mort tots». On no arriba la repressió, la gana li fa la feina.

A l'any quaranta, quan jo vaig nàixer,
encara no havien mort tots.

Molts es varen quedar, havien guanyat, diuen.

Molts es varen quedar, havien perdut, diuen.

D'altres conegueren l'exili i els seus camins.

A l'any quaranta, quan jo vaig nàixer,
jo crec que tots, tots havien perdut.

Jo no he vist aquelles morts de ràbia,

jo no he vist aquelles morts de fam,

jo no he vist aquelles morts al front,

jo no he vist aquelles morts a les presons.

No, jo no ho he vist i tot m'ho han contat,

i encara avui al meu poble ho contem,

i encara avui la gent que ho ha vist amb por, ho conta.

No, jo no ho he vist ni vull veure-ho mai,

ni a l'any setanta, ni a l'any quaranta,

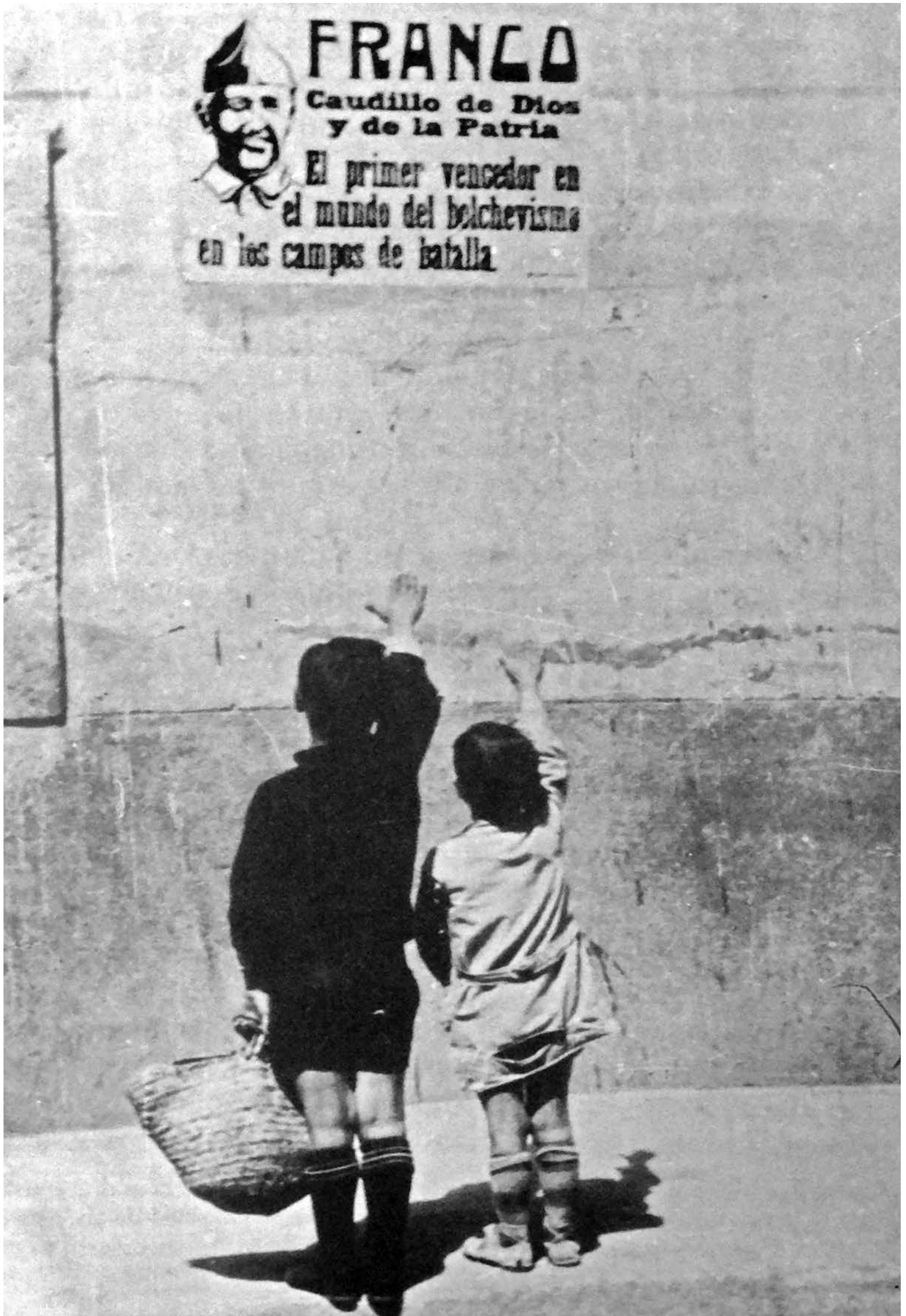
ni a cap any dels anys.

A l'any quaranta, quan jo vaig nàixer,

jo crec que tots, tots havíem perdut,

a l'any quaranta.

El mapa penós del voraviu de la dictadura queda ben dibuixat en la cançó, completada amb una referència a la por generada pel poderós aparell del terror. Raimon glossa la por que la gent tenia només de parlar de tot plegat, i aquesta llosa psicològica, en major o menor grau, es va arrossegar fins al mateix final de Franco, que encara va signar cinc sentències de mort tres mesos

[Pàg. anterior]

«Por el imperio hacia Dios des del carrer Blanc de Xàtiva». Els nens eren alligonats de les grans proeses que el franquisme s'atribuïa a partir de la derrota del comunisme, un món encartonat fet de mentides propagandístiques.

FOTOGRAFIA: WORLD HISTORY ARCHIVE

La dictadura ostentava el seu poder militar, «no volen arguments, usen la força», en les desfilades que commemoraven anualment la seva victòria, que era la derrota de tot un poble i del sistema democràtic. Sempre des de la lírica més alta, Raimon teixeix una crònica dels desastres del franquisme a través de diversos títols, començant per la primera data: «A l'any quaranta, quan jo vaig nèixer».

FOTOGRAFIA: SUPERSTOCK

abans de morir ell. Raimon va ocupar-se de la por i va esdevenir un dels motius més desenvolupats al llarg de la seva obra.

L'aparell de propaganda feixista va fer de la pau el seu lema de màrqueting, i l'eleva a la categoria del més preuat dels actius ingressats gràcies a la guerra que ell havia fet esclatar. Raimon troba en la por el millor epítet d'aquella pau fictícia: «De vegades la pau, no és més que por».

Raimon neix en un país trasbalsat, però també en un univers en estat crític. La Guerra Civil Espanyola només és un assaig per a la conflagració mundial que esclata tot just finalida aquella. Franco acaba d'ocupar Espanya a l'abril i Hitler ocupa Polònia al setembre.

Raimon detesta la violència, també ho deixa ben clar en els seus textos, com el crit consigna «no creguem en les pistoles», de «D'un temps, d'un país», frase que respon a un dels ideòlegs de tot aquell desastre: José Antonio Primo de Rivera, fundador de Falange Española, partit únic del franquisme copiat del feixisme italià que tant admirava. Primo de Rivera, fill de dictador, devot confès de Mussolini, defensava sense embuts la «dialèctica de los puños y las pistolas». Raimon incideix de nou en el tema quan canta «no volen arguments, usen la força», en «T'adones, amic».

A Xàtiva, com arreu, a tothom li ha tocat el rebre en el contenciós civil; qui més qui menys té familiars morts per uns o pels altres, presos, exiliats o desapareguts. El

mateix pare de Raimon, membre de la CNT durant la República i de família anarcosindicalista, va passar diverses vegades pel calabós durant la postguerra.

La mare va néixer el 1894 al si d'una família socialista. L'avi matern de Raimon havia estat a la fundació local de la UGT i, segons la tradició oral, havia tingut a casa seva el mateix Pablo Iglesias, fundador del PSOE. Però no s'esmentava massa perquè el franquisme podia cobrar-se represàlies retroactives.

Tot i les cauteles, era inevitable que a casa de Raimon es parlés de la guerra, des de la visió d'una esquerra dividida que es repartia les culpes d'haver-la perduda. «Divided we stand», ('dividits ens mantenim'), és un titular d'una revista nord-americana que Raimon es va quedar per explicar-se aquella situació.

En la cançó «A l'any quaranta», Raimon va evocar, doncs, la seva vinguda al món, situant un pla general, que és, d'altra banda, la forma més generalitzada de la seva mirada poètica. Raimon tria el context d'un any de nombres rodons per explicar una època, molt més que la data petita i el topònim que figuraran a la partida de naixement.

Paisatge sentimental

Raimon va venir al món el dilluns 2 de desembre de 1940, «a Xàtiva, al carrer Blanc», número 9, com ens

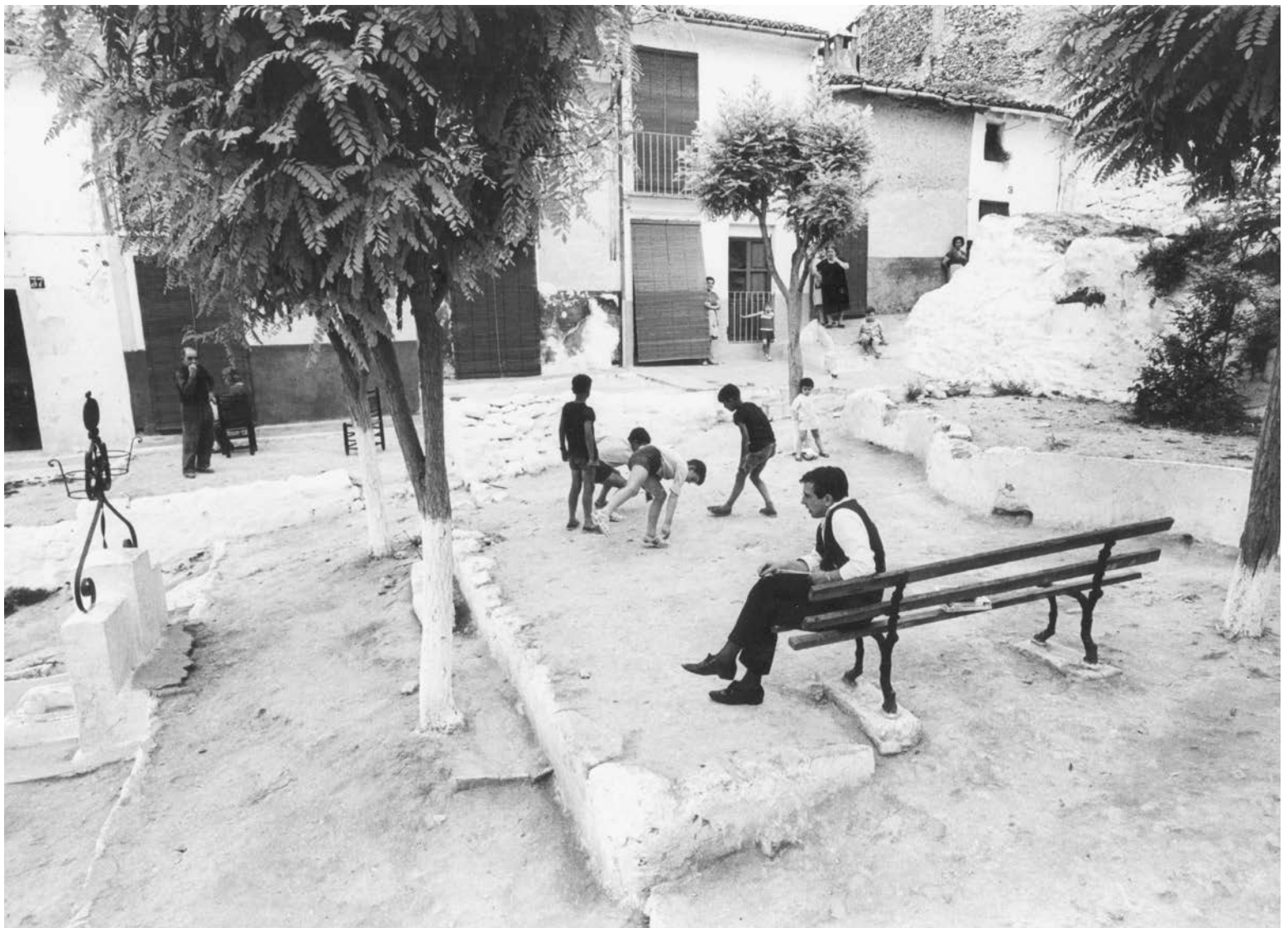
transmet a la «Cançó de la mare»: Dolors Sanchis Climent aleshores tenia 47 anys, i va ser una persona molt important a la vida de Raimon per la seva empenta i tremp; també per la dissort de la mort massa prematura del pare, Josep Pelegero Franco, quan Raimon, el seu cinquè fill, havia acabat de fer vint anys.

Josep era ebenista, com el seu patró, i Raimon recorda, a més a més de la traça del pare amb eines que eren ideals per a jugar, sobretot el ribot i la perillosa serra, el valor de la fusta sobrera, que anava a parar a la llar de foc, al voltant de la qual la família es reunia cada vespre. Li ha quedat el gust per l'escalfor.

Josep Pelegero era un home tendre que li explicava contes, que vivia l'anarcosindicalisme sense sentir-se esclau dels diners. Reviu aquella tendresa a la cançó de maduresa «He passejat per València sol»: «En aquell tren Xàtiva-València / mon pare em portà a la Malva-rosa / ben agafat de la seua mà / per primera volta vaig vore el mar».

Raimon, al principi de la seva carrera, retratat al seu barri, en una escena recreada pels seus versos: «Content tornaria a ser / el xiquet que va jugant, / absent, pel mig del carrer, / d'aquell meu carrer d'abans». Xàtiva, 1963.

FOTOGRAFIA: ORIOL MASPONS

El pare mor quan Raimon té vint anys, «que no són res, diuen els savis». El poc temps que li va durar el Raimon de nom de pila que li van posar i que a penes li va dir ningú més que els familiars més pròxims, ja que l'hipocorístic Pele es va imposar. Ningú no ho va pronunciar amb bona fonètica, però, fins que no el va adoptar Annalisa Corti, la seva dona, que obre la «e» a la italiana (*va bene*), com prescriuria l'etimologia del cognom. Annalisa és d'Ostia, el vell port que va començar a estendre Roma a tot el món conegut.

Quan va néixer Raimon, Xàtiva era una ciutat de 18.000 habitants i una de les quatre monumentals del País Valencià, amb València, Morella i Oriola. El carrer Blanc era, però, una altra dimensió, un indret modest, que contrastava amb la grandiloqüència que gastaven les consignes inspirades per José Antonio Primo de Rivera, a qui Raimon sempre cita estalviant-se la segona meitat del cognom compost, i li queda un curiós José Antonio Primo, com a sinònim d'incaut.

Raimon va haver de patir les entrades amb calçador de la ideologia i la simbologia falangista pròpies del temps. Però, amb el seu característic sentit de l'humor, s'ho prenia a broma. Quan cantava l'himne de la Falange Española, «Cara al sol», amb el braç en alt comú als feixismes, en Raimon picava el clatell de qui tenia al davant. En compte de respondre les jaculatòries polítiques com manaven les ordenances, «España: una. España: grande. España: libre», ell oposava: «España: una. España: dos. España: tres». No sabia ben bé per què ho feia, eren bromes comunes als xiquets que poc tenien a veure amb el veritable rerefons polític. El cas és, però, que aquestes bromes començaven a portar aigua i a costar càstigs.

En relació amb Primo, Raimon engipona aquest contrast lacerant: «Por el imperio hacia Dios, des del carrer Blanc de Xàtiva», exclamació de la cançó «Al meu país, la pluja». Un carrer que pren el nom de la calç de les façanes, que Raimon evoca en altres dues cançons: la «Cançó de la mare», d'on s'ha tret el vers que dona peu al capítol, «he deixat ma mare / sola / a Xàtiva al carrer Blanc»; i a «L'única seguretat» diu: «Content tornaria a ser / el xiquet que va jugant, / absent, pel mig del carrer, / d'aquell meu carrer d'abans. / Carrer on jugàvem tots, / els més menuts i els més grans, / carrer de terra i de pols, / que així era el carrer Blanc».

El carrer Blanc és la frontissa de la ciutat amb el turó on s'aixeca el castell. Del carrer Blanc cap amunt es mou

La innocència infantil es barreja amb una certa consciència del pes de la dictadura durant els primers anys de l'artista. En la imatge, un grup de nens posen i juguen davant de la Seu de Xàtiva, en un dia de festa de l'any 1954.

FOTOGRAFIA: FONTS PATIÑO (ARXIU MUNICIPAL DE XÀTIVA)

[Pàg. anterior]

La plaça del Mercat de Xàtiva dóna pas als barris que puguen cap al castell, on hi ha el carrer Blanc i el veritable paisatge sentimental de la infantesa de Raimon.

FOTOGRAFIA: FONTS LOTTY (ARXIU MUNICIPAL DE XÀTIVA)

[Esquerra]

Joan Fuster va ser molt important en els inicis de Raimon. La credibilitat de l'intel·lectual de primer nivell va avalar un cantant jove que estava inventant un gènere.

FOTOGRAFIA: ARXIU CASA JOAN FUSTER

[Dreta]

La biografia que Fuster va escriure de Raimon era un luxe i obria moltes portes.

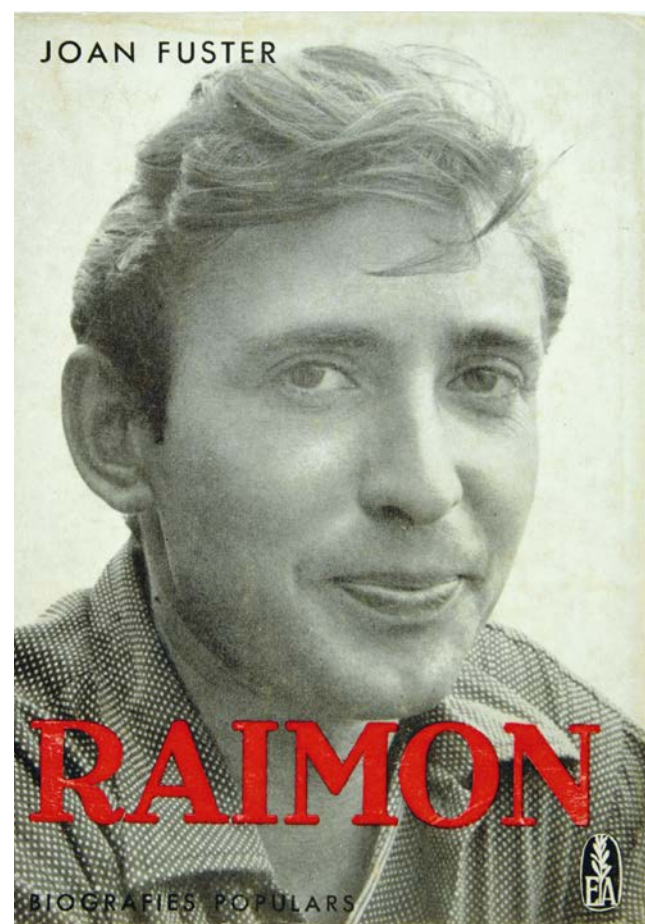
el petit Pele més que no pas cap avall, cap al centre i la seva principal avinguda, l'albereda, *alameda*, que a les tardors aplegava grans muntanyes de fullaraca seca que feia passar una bona estona als infants arrossegant-hi els peus. Del carrer Blanc al castell hi havia molts racons per buscar fantasies i posar en pràctica la més divertida de les possibilitats de ser una criatura: l'entremaliadura, amb més precisió, el joc de fer harca o haure-se-les a pedrades.

El carrer Blanc és el *downtown* del paisatge sentimental de la infantesa de Raimon, també molt present a la seva obra. L'ànima de la casa és la mare, una matriarca obligada per les circumstàncies d'una viduitat molt precoç. Després, els germans i amics que amb ella comparteixen l'espera de la tornada, segons la cançó que l'evoca: «germans i amics / que em volen / i esperen, com ma mare / que jo torne com abans»...

Raimon és el menor de cinc germans. El més gran es deia Pepe, però tothom, fins i tot el mateix Raimon, li deia Bigot; Pepe va morir a començament dels vuitanta. El segon era Antoni, Toniet, però Raimon no el va conèixer per una mort prematura. Els seguien Rafael i Enric.

Dur per a Raimon va ser el 1987 canviar la conjugació en present pel passat a un altre dels temes que agafen Dolors Sanchis com a motiu: «Ma mare ho guarda tot», «ma mare ho guardava tot», vers de «Molt lluny». Dolors Sanchis va morir molt gran, amb noranta-tres anys, després d'un temps de problemes d'ossos i mobilitat, el que per a una persona molt activa era un plus d'angoixa; que sempre, però, va portar amb paciència.

Raimon feia tot el que podia, amb el seu bon humor, per ajudar-la, li trucava, l'anava a veure... Molts anys des-

prés, a la cançó «Punxa de temps» evocarà, també amb rialla retòrica, com ell i la mare celebraven domèsticament el Primer de Maig proscrit amb una versió casolana de «La Internacional»: «Arriba los de la cuchara, / abajo los del tenedor, / que mueran todos los fascistas. / Visca el braç treballador!».

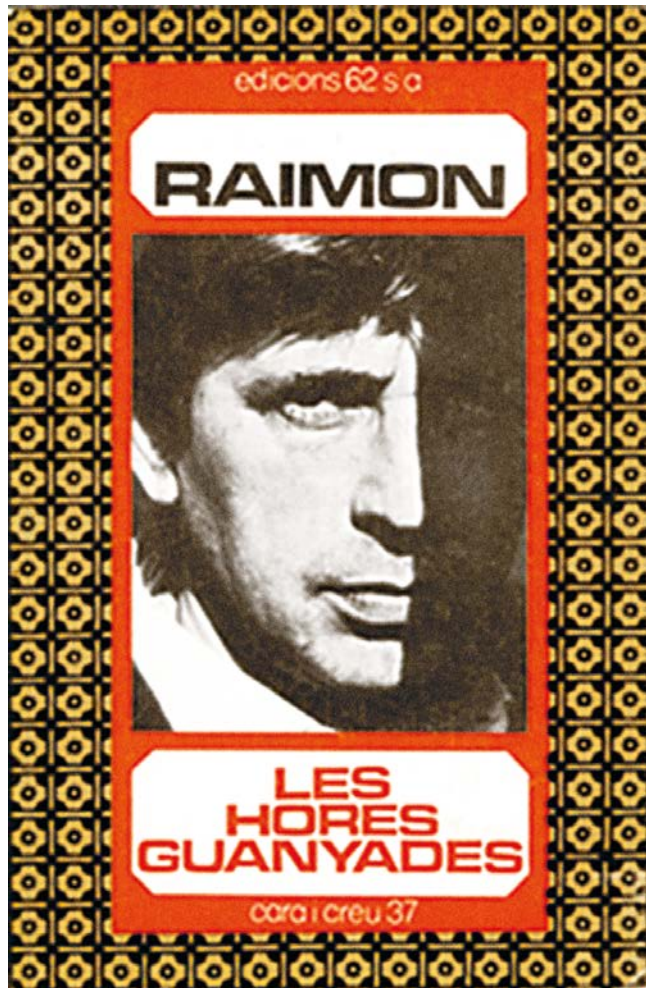
«Molt lluny» és una cançó referencial de la infantesa que és pàtria sentimental. Raimon troba en aquesta cançó «les nits que ens passàvem / caminant, amics, / pels carrers de Xàtiva».

Unes pinzellades de Joan Fuster descriuen aquella Xàtiva en la plenitud literària de la seva prosa. És un bell paràgraf del seu llibre *Raimon*, publicat el 1964, com a resultat d'una conversa del trajecte ferroviari de Xàtiva a Barcelona, que la tracció de vapor allargassava set hores:

El carrer Blanc és gairebé als afores: límit amb el descampat, costerut, en un barri de mala urbanització, tocant les muralles del castell. Les cases són de planta baixa i un sol pis, netes, clares. El veïnat, un veïnat de llauradors i d'artesans, no renuncia al ritu valencià –potser àrab– de la calç, i les façanes emblanquinades reverberen rudement al sol. Quatre passes més avall, s'estén la Xàtiva dels blasons florits i dels cognoms perdurables: ací no hi ha sinó «poble». Avui és «poble» callat i conformat, treballador i irònic. L'estampa fa una impressió de pau rutinària, de vida viscuda sense avidesa: xiquets que juguen a pilota, petits obradors remorosos, ancianes que xafardegen o es disputen una partida de brisca, una botiga o una barberia melancòliques, mules cansades que tornen del tros... La casa cantonera és la dels Pelegero: reduïda, vulgar, poca cosa.

Parla també Raimon d'aquest petit univers, que creix però en la memòria, quan esmenta «el llaurador del meu poble» com la metàfora que té més a mà per a una primerenca cançó d'amor, «Treballaré el teu cos», composta quan només tenia vint-i-quatre anys i encara no havia descobert prou els inesgotables recursos de la literatura. El paisatge d'aleshores queda també registrat en altres versos. «Al mur blanc dibuixada / l'ombra de la llimera. / El llebeig despentina / el pentinat dels arbres» (despentina el pentinat, aquí, *vingt ans après*, ja en sap molt, de literatura). L'arbre mediterrani per excel·lència, el pi, és plantat a dues cançons: «el verd suau dels pins llepats de pluja» i «de verd de pins, / de mar lluent». Una ampliació de la flora a «Octubre dolç»: «Bedolls, llorers, oms i faigs, castanyers».

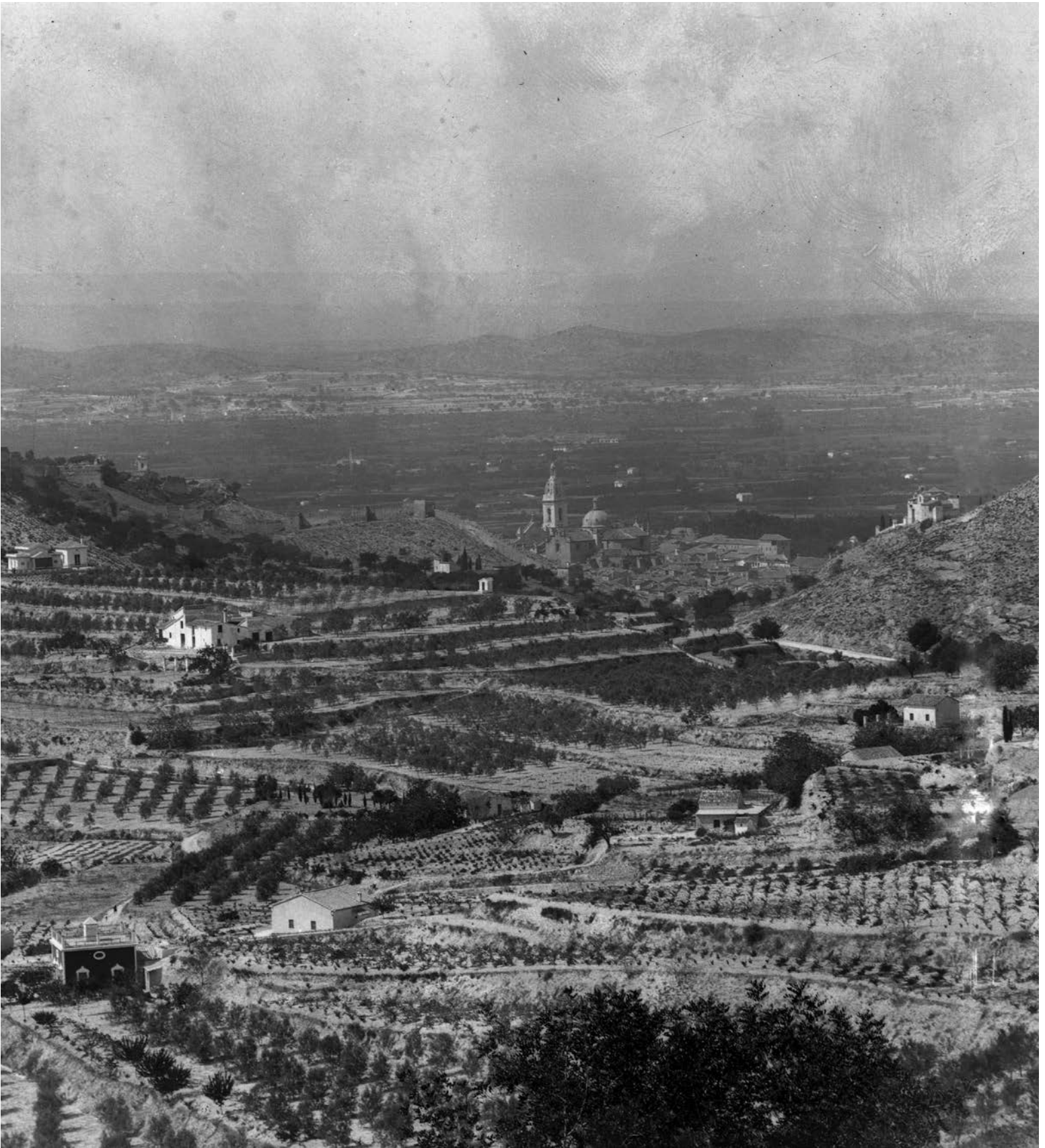
I la reivindicació de tot plegat plasmada com «no vull oblidar que sóc de poble», afegida a la celebèrrima asserció «qui perd els orígens / perd identitat». És natural i lícita l'extrapolació de poble a país, però és clar que Raimon es refereix a Xàtiva, ja que el text i el context de la cançó de la qual forma part aquest parell de pentasil·labs –el decasil·lab d'Ausiàs partit per la cesura en dos hemistiquis!–, no és altre. Després,

Les hores guanyades, publicat el 1983, és un dietari en el qual Raimon excel·leix en prosa, que ja havia desenvolupat en articles periodístics. És un llibre important, en el qual narra en primera persona allò que inspira els seus versos, els posa el context. Els versos de Raimon no són en general situacionistes: el diari ajuda a situar-los.

quan escriu el dietari «Les hores guanyades», Raimon clarifica aquest sentit de pertinença limitada que no és més que la posada en pràctica que *nació* ve de *néixer* i *pàtria* de *pare*:

Passàrem per Xàtiva a la tornada (d'Alcoi), per Bixquert, Albaida, Atzeneta, Benigànim, Bellús. Noms propis que per a mi porten una enorme càrrega vital. Ametllers, pruneres, presseguers en flor. Paisatge de secà, i l'horta esperant a la vall de Xàtiva. Escenari de les meves més íntimes vivències, records de tot el ventall del meu viure, de la llum que he estimat, dels colors dels meus somnis, espai del meu aprenentatge del món. Quin desig immens de romandre parat en el temps, en aquell espai i entre la gent de la qual he nascut i que estimo, ara des de la gran ciutat que és Barcelona! Sensació de despulament de sentiments davant el paisatge de la meua infantesa. Retorn nítid del xiquet enjogassat i feliç que vaig ser, amic i enamoradís. Poder d'evocació de la fonètica,

Vista de Xàtiva des del sud, amb els camps i les valls de la Costera al fons. En aquell temps, en aquell país, Raimon es vincula a un idioma i a una manera de veure el món. No abandonarà mai la llengua, com tampoc la consciència del silenci d'on provenia.

FOTOGRAFIA: FONTS BALDRÉS (ARXIU MUNICIPAL DE XÀTIVA)

quin suau cobriment de la llengua! Jo no tinc una idea de pàtria; sí, en canvi, sentiment de pertànyer a un grup humà concret. I aquest sentiment es renova des del llenguatge, des de la música del parlar quotidiana de la gent que s'ha quedat on jo vaig nàixer. La llengua és el meu possible patriotisme.

«Jo vinc d'un silenci» és el màxim exponent de la descripció del món essencial, enregistrat en el vinil analògic dels anys d'infantesa i joventut. Surten, en aquesta cançó: les «classes subalternes», referència social d'entrada; les places, els carrers plens «de xiquets que juguen / i de vells que esperen», l'animació habitual que

a les viles i als barris es manifesta en plenitud; els petits tallers, el camp, la divisòria «on comença l'horta / i acaba el secà», que s'aprecia nítidament des del cimall del castell de Xàtiva, i encara més si Raimon fa de guia.

El canvi de signe paisatgístic, marcat pel riu Albaida, que deixa al sud els erms mentre arrenquen cap al nord «tots aquells arbres fruiters / que fa ja tants anys que no veig» però que continuen nodrint-se de la funció clorofil·lica als solcs cerebrals. Pintura figurativa a «Al meu cervell que desconec», tema de 1986 que detalla un altre cop el paisatge que ens ocupa accentuant el pi en un darrer vers quasi tornada: «Al meu cervell que desconec / arrossars de mel obren portes / a llunes plenes juganeres, / que entre tarongers i llimeres / i bresquilleres i ametllers, / van perseguint totes les ombres / darrera els pins i els garrofers, / els pins i els garrofers».

La llum també és essència d'aquells quadres. La llum és un ítem reiterat a les seves cançons. Parla de la seva llum de Xàtiva al dietari «Les hores guanyades»: «Neta i suau a l'hivern, esclatant i densa a l'estiu», «la llum que he estimat», que tot just s'ha esmentat en citació àmplia.

Torna el creuament d'abscisses i ordenades espai Xàtiva/temps infantesa-adolescència a «Al meu país, la

pluja», esmentada *ut supra*. Uns versos *a cappella* introdueixen el tema; és com una tornada de cançoner tradicional, però feta per Raimon: «Al meu país la pluja no sap ploure: / o plou poc o plou massa; si plou poc és la sequera, / i si plou massa és un desastre».

En aquesta cançó de pretext *méteo*, Raimon ens fa passar a dintre de la seva escola, un motiu recurrent dels de la seva generació i que retraten molt bé *El florido pensil* i una bona col·lecció de films. Hi planava una obsessiva educació religiosa que Raimon també va patir des que, dels 6 als 10 anys, anava a doctrina, pronunciat *dotrina*, com recorda.

L'escultura d'Alfaro acompanya sempre Raimon, és a la casa de Barcelona i a la casa de Xàbia. Aquell «Andreu, amic, torsimany de metalls» és l'autor del dibuix que serà la coberta d'un quadernet ciclostilat amb les traduccions al castellà de les cançons del recital històric de la Universitat Complutense, evocat a «18 de maig a la Villa». Els fills d'Andreu Alfaro funden un espai per exposar les seves obres més significatives a Godella, 2012.

FOTOGRAFIA: MIGUEL LORENZO

Després, més intensament, al col·legi Cor de Maria dels claretians, vulgarment «els padres», a missa diària i les novenes i rosaris pertinents, preparacions a comunió i confirmació, confessions, mes de Maria, primers divendres, i litúrgies *tutti quanti* quan s'estava preparant la solemne beatificació del fundador de la congregació, el pare Claret.

En definitiva, com Raimon conclou, «res no vàrem aprendre a escola». I aquest «res» el detalla precisament en els accidents del seu paisatge de què venim fent esment, amb un últim vers dedicat a la llengua, un altre dels subjectes recurrents de la temàtica raimoniana: «Ni el nom dels arbres del teu paisatge, / ni el nom de les flors que veies, / ni el nom dels ocells del teu món, / ni la teua pròpia llengua».

La interiorització de la por, en part alimentada a l'escola, viscuda en una família de republicans perseguits, és també una de les bosses temàtiques de Raimon, i en té notícia en els primers moviments de la seva vida. El pare entra i surt de la presó, el nen Raimon passa pel tràngol d'anar-lo a veure, la mare arriba a ser amenaçada de repar-la al zero com a escarni i escarment públic...

Raimon comença a aprendre de lletra amb una mestra, *doña Nieves*, una exmonja que habilita a sa casa allò que en deien «l'escola dels cagons», forma col·loquial del parvulari. És després que, ja sabent llegir i les quatre regles, fa la primària als claretians i el batxillerat a l'institut que porta el nom del pintor de Xàtiva Josep de Ribera.

Aquells col·legis del franquisme, en els quals no s'aprenia res i et robaven la memòria. Raimon denuncia que no només no hi va aprendre la seva llengua, sinó ni tan sols la flora i la fauna que l'envoltaven i conformaven el seu hàbitat.

FOTOGRAFIA: FONS SARTHOU (ARXIU MUNICIPAL DE XÀTIVA)

A fora del col·legi convent, Raimon busca el saber compulsivament. Ha de satisfer el desig de curiositat fora de les aules i llegeix tot el que té a l'abast, que tampoc no és tant –poc més que novel·les de l'Oest de la sèrie «Rodeo», i Unamuno, Baroja, Azorín..., a la «Colección Austral»– a causa de la precarietat cultural d'aquells «anys de penitència», en termes de Carles Barral.

Va al cine tot el que pot i xerra i xerra amb els companys, «parlàvem de tot, i del bé i del mal». Què queda de tot plegat? Un immens pòsit a les seves cançons, les lectures posteriors de Camus, Sartre i Kierkegaard, i amics que van anar resistint el pas del temps: en Joan Joan, que els anys van fer que s'assemblés a Sean Connery, Josep-Lluís García, *Cote*, i en José Ramón Torregrosa, *Torre*, que era professor de la Universitat Complutense, a Madrid, però sempre que podia es desplaçava a escoltar els recitals de Raimon.

Interior de l'antiga Casa de l'Ensenyança de Xàtiva, on s'impartien les classes de Batxillerat al primitiu institut.

FOTOGRAFIA: FONTS SARTHOU (ARXIU MUNICIPAL DE XÀTIVA)

Entre les lectures del Raimon estudiant, l'impacten els escriptors de la «Generación del 98», sobretot [Dalt, d'esquerra a dreta]

Unamuno, Baroja i Azorín, i els filòsofs existencialistes [Baix, d'esquerra a dreta]

Camus, Sartre i Kierkegaard. Expliquen el perfum existencialista de les primeres cançons de Raimon.

